

KAN DANSKERE IDENTIFICERE NORDISKE DIALEKTER?

CHARLOTTE GOOSKENS OG KARIN BELJERING

1. Indledning

Vi vil i denne artikel beskrive et lytteeksperiment, som er udført med det formål at få indblik i, hvor godt unge københavnere er i stand til at identificere forskellige nordiske dialekter¹ fra Norge, Sverige, Færøerne, Finland og Danmark.

Viden om danskeres evne til at høre, hvorfra en nordbo kommer, giver indsigt i deres kendskab til forskellige nordiske dialekter. Hvor godt er de f.eks. i stand til at høre, om en taler kommer fra Sverige eller Norge, og er der forskelle alt efter, hvilke dialekter de hører? Ved at undersøge, hvilke dialekter de fejlagtigt tillægger et land, kan man desuden få et indtryk af, hvilke lingvistiske og ikke-lingvistiske faktorer, der spiller en rolle ved identificeringen af nordiske dialekter. Vi vil se på, hvor meget kontakt testpersonerne har haft med de forskellige nordiske sprog. Man må rimeligvis forvente, at det er lettest at identificere dialekter, som man har erfaring med. Vi vil også måle de lingvistiske afstande mellem rigsdansk og de undersøgte dialekter, eftersom det f.eks. er sandsynligt, at meget afvigende (og derfor uforståelige) dialekter placeres uden for Danmark, Norge og Sverige. Det er ligeledes sandsynligt, at norske og svenske dialekter, som ligner hinanden, i nogle tilfælde placeres i nabolandet, hvorfor vi også vil måle afstandene mellem dialekterne i disse to lande.

2. Metode

En del af materialet, som blev brugt til lytteeksperimentet, var allerede indsamlet. Det drejer sig om optagelser af fabeln *Nordenvinden og solen* på mere end 50 forskellige norske dialekter.² Vi valgte otte af disse dialekter ud fra to kriterier, nemlig geografisk spredning og spredning på det norske dialektkort. Vi gik ud fra, at disse faktorer har betydning for identificeringen af dialekterne, eftersom det skandinaviske sprogområde udgør et dialektkontinuum. Som det fremgår af Fig. 1, er dialekterne rimeligt fordelt over det norske sprogområde. Desuden er de en god repræsentation af den dialektologiske inddeling af landet (se f.eks. Skjekkeland 1997). Der

er to nordnorske (Tromsø og Rana), to vestlandske (Gaular og Fyresdal), to trønderske (Bjugn og Oppdal) og to østlandske (Trysil og Oslo) dialekter.

Fig. 1. De 18 dialekters placering i Norden.

For at kunne sammenligne identificeringen af de norske dialekter med identificeringen af andre dialekter i Norden lavede vi ekstra optagelser af færøsk (Thorshavn), rigssvensk (Stockholm) og fire svenske dialekter, som repræsenterer de største svenske dialektgrupper (se Bergman 1968), nemlig Gryttinge (sydsvensk), Lidköping (götamål), Storliden (nordlandsk) og Helsinki (østsvensk), samt rigsdansk (Lyngby) og tre jyske dialekter, nemlig Högsted (vendelbomål), Katrad (vestjysk) og Hjordkær (sønderjysk).

Ni talere var kvinder, og ni var mænd. Deres gennemsnitsalder var 43 år. Den yngste var 24 år og den ældste 66 år. De norske dialekter er optaget i et lydstudie og har en lidt bedre kvalitet end de øvrige optagelser, som er indspillet på minidisk på talernes hjemsted. Talehastigheden var gennemsnitligt 0,33 sekund pr. ord. Taleren fra Thorshavn talte langsomst (0,42 sekund/ord). De øvrige talere havde talehastigheder mellem 0,28 sekund/ord (Hjordkær og Rana) og 0,38

sekund/ord (Lidköping). Uvedkommende lyde og fortalelser blev fjernet fra optagelserne, og teksterne blev klippet i seks stykker svarende til historiens seks sætninger.

Eftersom testpersonerne fik hver af fablens 6 sætninger at høre på en anden dialekt, kunne hver gruppe testpersoner kun testes i 6 dialekter. Derfor blev de 18 dialekter opdelt i tre grupper. Dialekterne fra hvert land blev fordelt så ligeligt som muligt over disse tre grupper. For hver gruppe af dialekter lavede vi 6 forskellige tests, således at identificeringen af hver dialekt kunne blive testet med alle 6 sætninger. Dette resulterede i 18 forskellige versioner af lytteprøven. Inden for hver version blev sætningerne og dialekterne præsenteret i vilkårlig rækkefølge.

Testpersonerne var elever fra 18 københavnske gymnasieklasser, en klasse pr. testversion. I alt deltog 351 elever i undersøgelsen, 112 drenge og 224 piger samt 15 elever, som ikke opgav deres køn.³ Deres alder varierede mellem 15 og 20 år (gennemsnitsalderen var 17;5 år). Vi var kun interesserede i, hvor godt unge mennesker med dansk som modersmål var i stand til at identificere dialekterne, og derfor blev elever, der angav at de talte et andet sprog end dansk hjemme, udelukket fra analysen. Vi gik ud fra, at alle testpersonerne talte en rigssprogsvariant eller i hvert fald havde grundigt kendskab til rigsdansk, eftersom de boede i København.

Testpersonerne blev for hver sætning bedt om at angive, hvilket land de troede, at taleren kom fra ved at sætte et kryds ved et af landene (Færøerne, Norge, Sverige, Finland eller Danmark). Efter testen fulgte en liste med spørgsmål vedrørende testpersonernes alder, køn sprogkendskab samt sprogholdninger.⁴

3. Resultater

I Tabel 1 gives en oversigt over testpersonernes svar i procent. Tallene med fed skrift viser procentdelen af korrekte identifikationer af landet, hvor talerne kommer fra, samt gennemsnittet over alle dialekter inden for givet et land. Disse resultater omtales i Sektion 3.1. De øvrige tal viser, hvor ofte dialekterne er placeret i et andet land, end de tales i virkeligheden. I Sektion 3.2 vil vi se nærmere på disse forkerte identifikationer.

Tabel 1. Procentdel identifikationer af land for de 18 nordiske dialekter samt gennemsnit pr. land. Korrekte identifikationer er gengivet med fed skrift.

Dialekt	Identifikation					
	Norge	Sverige	Finland	Danmark	Færøylene	intet svar
Hjordkær	0	1,8	0	95,5	1,8	0,9
Høgsted	1,5	2,3	3,0	78,2	12,8	2,3
Katrad	2,8	2,8	2,8	66,7	23,6	1,9
Rigsdansk (Kbh.)	0	0	0	98,1	0,9	0,9
DANMARK				84,6		
Bjugn	7,3	2,7	49,1	0,9	37,3	2,7
Fyresdal	30,8	25,6	18,0	0,8	21,8	3,0
Gaular	32,7	50,9	3,6	0	11,8	0,9
Oppdal	23,6	13,6	28,2	0,9	27,3	6,4
Rana	21,3	41,7	13,0	0,9	17,6	5,6
Tromsø	32,3	40,6	12,0	0	11,3	3,8
Trysil	50,9	19,4	13,9	0	13,9	1,9
Oslo	60,2	29,3	2,3	2,3	1,5	4,5
NORGE	32,4					
Lidköping	19,5	66,9	3,8	0,8	6,8	2,3
Gryttinge	19,1	40,9	12,7	4,5	19,1	3,6
Storliden	19,4	23,1	37,0	0	15,7	4,6
rigssvensk (Stkh.)	42,7	47,3	0	0,9	7,3	1,8
SVERIGE		44,6				
Helsinki	21,3	53,7	12,0	0	9,3	3,7
Thorshavn	3,0	5,3	53,4	0	34,6	3,8

Faktorer som kan forklare resultaterne

Som nævnt i indledningen er der tre slags information, som vi vil bruge til at forklare resultaterne. For det første vil vi undersøge, hvor meget erfaring testpersonerne har med de forskellige sprog fra Norden. I Fig. 2 vises testpersonernes svar på spørgsmålet om, hvor ofte de hører sprogene, som tales i hvert af landene i undersøgelsen.

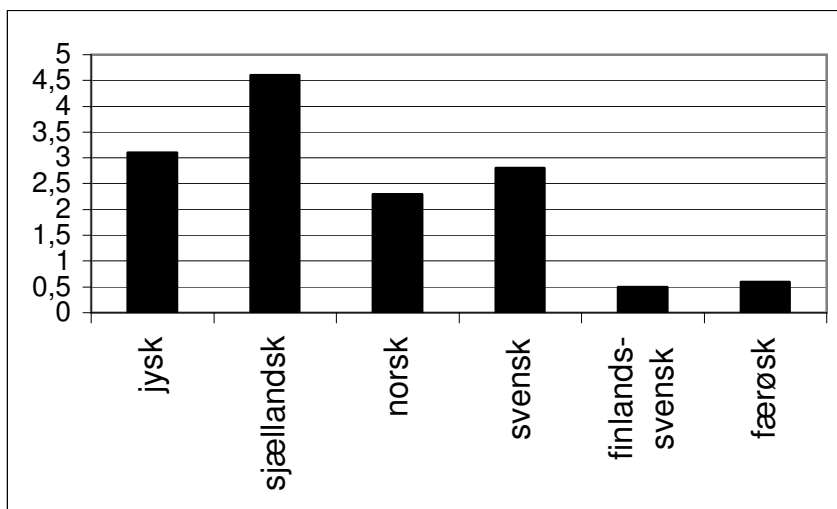

Fig. 2. Gennemsnitligt svar pr. land(sdel) på spørgsmålet 'Hvor ofte hører du...?' på en skala fra 0=aldrig til 5=hver dag.

For det andet vil vi undersøge sproglige afstande mellem dialekterne. Disse afstande er målt med den såkaldte Levenshtein-metode og baseres på fonetiske transskriptioner af de 18 dialekter. Levenshtein-afstande mellem rigsdansk og en af de 17 andre dialekter er omkostningerne ved at ændre et ord på rigsdansk til det samme ord på den pågældende dialekt. Jo flere omkostninger, desto større afstande. Basisomkostningerne er tilføjelser, fjernelser og erstatninger af fonetiske symboler. Der findes flere versioner af metoden (se Heeringa 2004). Grundet pladsmangel kan vi ikke gå i detaljer med den version, som vi har brugt. Vi henviser derfor til Gooskens (indsendt). Resultaterne af afstandsmålingerne præsenteres i Fig. 3.

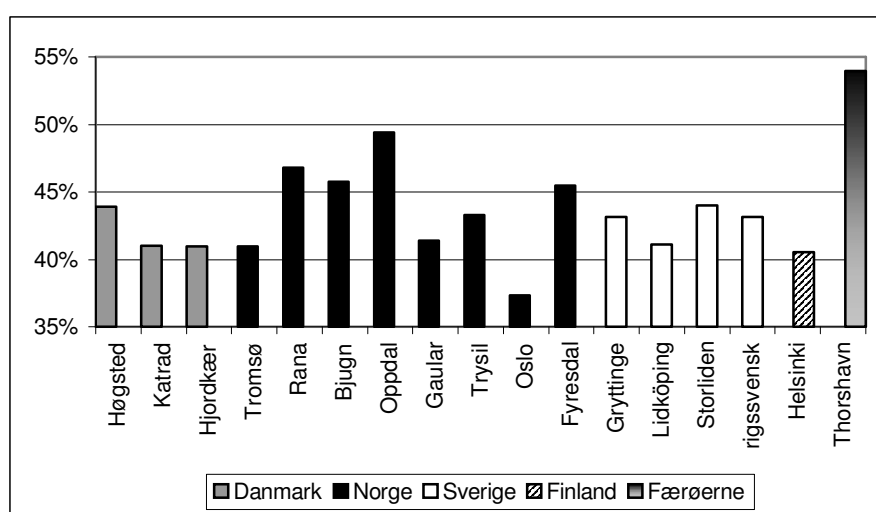

Fig.3. Levenshtein-afstanden fra rigsdansk til de øvrige 18 dialekter i undersøgelsen.

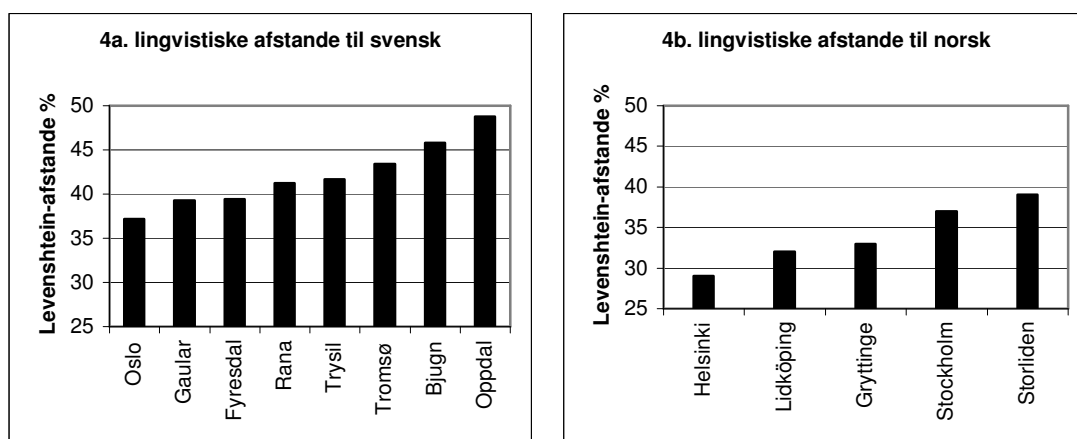

Fig. 4. Rangordnede Levenshtein-afstande fra rigssvensk til de norske dialekter (4a.) og fra norsk til de svenske dialekter (4b.).

Ud over afstandene mellem rigsdansk og de 17 andre dialekter blev også afstandene mellem rigssvensk og de norske dialekter samt mellem norsk⁵ og de svenske dialekter regnet ud med Levenshtein-

metoden (se Fig. 4). Resultaterne af disse målinger kan forklare, hvilke norske og svenske dialekter, man især forveksler.

3.1 Korrekte identificeringer

Testpersonerne er bedst til at lokalisere de danske dialekter (gennemsnitligt 84,6% korrekte identifikationer, se Tabel 1). Det gælder især rigsdansk (98,1%) og sønderjysk (Hjordkær 95,5%). Vendelbomål (Høgsted 78,2%) er lidt sværere, og den vestjyske dialekt fra Katrad er der kun 66,7% af testpersonerne, der identificerer som en dansk dialekt. Som det fremgår af Fig. 2, har testpersonerne ikke meget mere erfaring med jysk end med svensk. En stor del af testpersonerne ved således ikke, hvordan jysk lyder, og det gælder tilsyneladende især vestjysk, selvom denne dialekt ikke er specielt afvigende (se Fig. 3).

Gennemsnitligt har testpersonerne svært ved at identificere norske dialekter (32,4%). Dialekten fra Oslo identificeres bedst (60,2%), hvilket man også kunne forvente. Denne dialekt er den norske dialekt, som danskere oftest hører via medierne. Trysil, der ligesom Oslo hører til den østnorske dialektgruppe, identificeres også som en norsk dialekt af halvdelen af testpersonerne. Sværest er det at identificere de trønderske dialekter fra Bjugn og Oppdal (7,3 og 23,6%) samt den nordnorske dialekt fra Rana (21,3%). Disse dialekter lyder tilsyneladende ikke norske i danske ører. Den anden nordnorske dialekt fra Tromsø identificeres korrekt af næsten en tredjedel. Denne dialekt er ikke så afvigende fra Oslo-dialekten (se Gooskens & Heeringa 2004). Gennem historien har der været en del kontakt mellem Nordnorge og områderne sydpå, ligesom Nordnorge var påvirket af daniseringsprocessen. Desuden er der sket en dialektudjævning i Nordnorge, og bokmål har været oplæringsprog i skolerne (se Jahr & Skare 1996). Alle disse faktorer har sandsynligvis været medvirkende til, at de nordnorske dialekter ligner de sydnorske mere, end man skulle forvente ud fra den geografiske afstand, hvilket gør det lettere for testpersonerne at identificere dem som norske dialekter end de trønderske dialekter.

Generelt set havde testpersonerne lettere ved at identificere de svenske dialekter end de norske dialekter (44,6 versus 32,4%). Dette kan måske forklares med, at testpersonerne kom fra København og oftere hører svensk end norsk (se Fig. 2). Desuden tyder afstandsmålingerne i Fig. 3 på, at der er større sproglige variation i

det norske sprogområde end i det svenske. Dette gør det givetvis sværere for testpersonerne at danne sig et tydeligt billede af, hvordan norsk lyder, mens de har en bedre fornemmelse af, hvorledes svensk lyder. Man kunne forvente, at de ville have lettest ved at identificere rigssvensk, som de formodentlig kender bedst fra medierne eller den skånske dialekt fra Gryttinge, fordi den ligger geografisk tæt på København, men det viser sig at Lidköping er lettere at identificere (66,9%) som en svensk dialekt end Gryttinge (40,9%) og rigssvensk (47,3%). Storliden-dialekten er som forventet sværest at identificere (23,1%). Den ligger geografisk og lingvistisk (se Fig. 3) fjernest fra Danmark.

Finlandssvensk (Helsinki) identificeres dårligt (12,0%). Det er muligt, at testpersonerne ikke ved, at der tales svensk i dele af Finland. Testpersonerne har åbenbart heller ikke nogen tydelig ide om, hvordan Færøsk lyder. Kun en tredjedel af testpersonerne er i stand til at identificere dialekten fra Thorshavn som færøsk.

3.2 Forkerte identificeringer

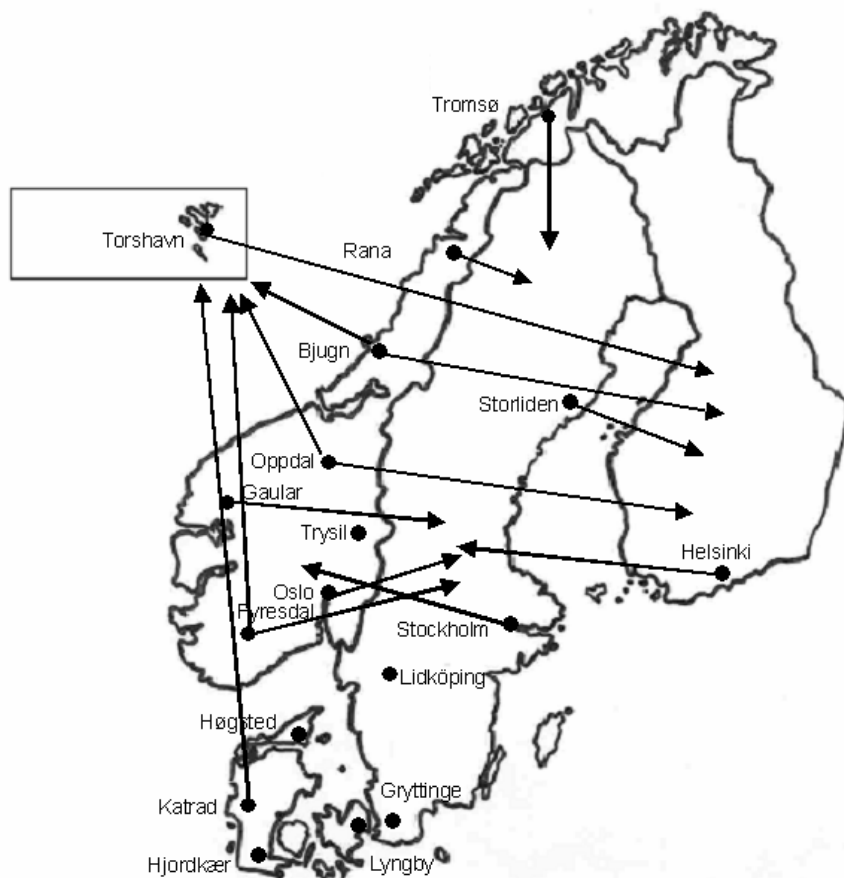

Fig. 5. Dialekter som blev forvekslet med andre lande i mere end 20% af tilfældene. Forvekslingerne angives med pile fra dialekterne til de lande, hvor de blev placeret.

I Fig. 5 gives en oversigt over de forkerte identifikationer, som er over chanceniveauet (20%). Ved at se på disse fejlslagne identifikationer kan man i en vis udstrækning få information om testpersonernes strategier, da de placerede de 18 nordiske dialekter.

De danske dialekter blev identificeret så godt, at der ikke er tale om systematiske forvekslinger. En undtagelse er den vestjyske dialekt fra Katrad, som i 23,6% af tilfældene forveksles med færøsk. Det er ikke, fordi denne dialekt er specielt afvigende lingvistisk set (se Fig. 3). Tilsyneladende lyder den dog fremmed i testpersonernes ører, og derfor placerer de den i et land, hvor der tales et sprog, som de ikke kender særligt godt.

Fem af de norske dialekter blev identificeret som svenske dialekter. Det er rimeligt at forvente, at disse dialekter ligner svensk mest. Derfor er det nyttigt at se på en oversigt over den lingvistiske afstand mellem svensk og de norske dialekter i undersøgelsen (se Fig. 4). Heraf fremgår det, at de dialekter, som ligner svensk mest, også er dem, der oftest bliver identificeret som svenske dialekter. De to dialekter, Bjugn og Oppdal, som ligner svensk mindst, bliver ikke forvekslet med svensk. Af Fig. 3 fremgik det, at disse to dialekter også er meget afvigende fra dansk. De er altså så afvigende, at man ikke længere opfatter dem som hverken norske eller svenske. Konsekvensen er, at de er blevet placeret på Færøerne og i Finland. Sandsynligvis fungerer disse lande som en 'ved ikke' kategori, ligesom det var tilfældet med det vestjyske Katrad.

I Sverige er rigssvensk den eneste dialekt som i mere end 20% af tilfældene placeres i et andet land, nemlig Norge. Som det fremgår af Fig. 4b, kan dette ikke forklares ud fra lingvistiske afstande til norsk. Bortset fra Storliden er Stockholms-dialekten den dialekt i vores undersøgelse, som ligner norsk mindst. På den anden side ligner rigssvensk dialekten i Oslo mest af alle de norske dialekter (se Fig. 4a), og eftersom det sandsynligvis er denne norske dialekt, som testpersonerne er mest fortrolige med, og som derfor repræsenterer Norge for dem lingvistisk set, kan det være forklaringen på, at stockholmsk så ofte placeres i Norge.

Det er ikke overraskende at finlandssvensk hyppigt placeres i Sverige. Som nævnt ovenfor lader det til, at de fleste testpersoner er uvidende om, at der tales svensk i dele af Finland. De hører, at der er tale om en svensk dialekt og placerer den derfor i Sverige.

Færøsk placeres i over halvdelen af tilfældene i Finland. Her gælder formodentlig - ligesom ved de meget afvigende norske

dialekter fra Bjugn og Oppdal - at testpersonerne hører en dialekt, der er uforståelig for dem. De vælger at placere disse dialekter i Finland, hvor de ved, at der tales et sprog, som er uforståeligt for skandinaver.

4. Konklusion

Denne undersøgelse har vist, at unge danskere fra København har svært ved at høre, i hvilket land forskellige nordiske dialekter tales. Der er dog stor variation fra den ene dialekt til den anden. Især de lingvistisk mest afvigende dialekter havde testpersonerne svært ved at placere korrekt. Svenske dialekter placerede de generelt set bedre end norske dialekter, formodentlig fordi de oftere hører svensk end norsk samt på grund af den store sproglige variation i norske dialekter.

I et stort antal tilfælde har testpersonerne svært ved at høre forskel på svenske og norske dialekter. Især forveksler de ofte svensk dialekt med norsk dialekt. Mange dialekter identificeres fejlagtigt som færøsk eller finsk. Sandsynligvis har disse to lande fungeret som en slags 'ved ikke' kategori. Det ville have været brugbart at tilføje en sådan svarkategori, idet vi nu ikke ved, hvornår testpersonerne virkeligt troede, at de hørte en dialekt fra Færøerne eller Finland.

Der ser ud til, at dialekter, som ligner nabosproget mest, oftest placeres i det pågældende naboland. Dette gælder især for de norske. Der er altså en tydelig sammenhæng mellem lingvistiske faktorer og dialektidentificering. Vores undersøgelse giver ikke nogen information om, hvilke sproglige kendetegn, der især bevirker, at man kan identificere en dialekt. Det er muligt, at det er tilstrækkeligt for testpersonerne at høre enkelte typiske ord eller udtalefænomener for at kunne placere en dialekt. Tidligere undersøgelser (Van Bezooijen & Gooskens 1999, Gooskens 2005) har desuden vist, at især intonationen er vigtig for identificeringen af dialekter.

Det ville være interessant at gentage undersøgelsen i de andre nordiske lande. Efter al sandsynlighed ville de fleste andre nordboere være bedre til opgaven end danskerne. Danskerne ikke vant til at høre dialektal variation, og derfor har de ikke så megen erfaring med at placere folk efter deres sproglige kendetegn. Desuden ville opgaven nok være lettere for nordmænd og svenskere, eftersom de ikke vil have de samme problemer med at høre forskel på norsk og svensk, som danskerne har, mens danske dialekter er så afvigende, at man ikke vil forveksle dem med hverken norsk eller svensk.

Noter

¹ I virkeligheden drejede det sig om både dialekter og standardsprog. For nemheds skyld henviser vi til alle 18 sprogvarianter med termen 'dialekt' i resten af artiklen.

² Optagelserne blev lavet af Jørn Alberg i samarbejde med Kristian Skarbø fra NTNU. De er tilgængelige via <http://www.ling.ntnu.no>, hvor man også kan finde de fonetiske transskriptioner samt oplysninger om informanternes baggrund. Vi vil gerne takke for tilladelsen til at bruge materialet.

³ Analysen af resultaterne viste, at der ikke var nogen signifikant forskel mellem drengenes og pigernes procentdel korrekte svar. Derfor behandles de samlet.

⁴ Denne undersøgelse var del af et større studium af skandinavisk sprogforståelse. Før identificeringseksperimentet blev testpersonerne bedt om at oversætte de seks sætninger (se Gooskens indsendt).

⁵ Som bekendt findes der intet standardsprog i Norge. Norsk repræsenteres her af taleren fra Oslo.

Litteratur

Bergman, Gösta (1968). *Kortfattad svensk språkhistoria : en översikt över det svenska språkets utveckling från de äldsta nordiska runinskrifterna fram till vår egen tid*. Stockholm: Prisma.

Bezooijen, Renée & Charlotte Gooskens (1999). Identification of language varieties. The contribution of Different Linguistic Levels. *Journal of language and social psychology*, 18 (1), pp. 31-48.

Bø, I. (1978) *Ungdom og naboland*. Stavanger: Rogalandsforskning (rapport 4).

Börestam, U. (1987) *Dansk-svensk språkgemenskap på undantag*. Uppsala: Uppsala Universitet.

Delsing, Lars-Olof and Lundin Åkesson, K. (2005) *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Copenhagen: Nordiska ministerrådet.

Gooskens, Charlotte (2005). How well can Norwegians identify their dialects? *Nordic Journal of Linguistics*, 28 (1), pp. 37-60.

Gooskens, Charlotte (indsendt). Internordisk sprogforståelse i et dialektperspektiv. - Sammenhængen mellem lingvistiske afstande og forståelsen af forskellige skandinaviske dialekter blandt unge danskere. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog 2006*.

Gooskens, Charlotte & Wilbert Heeringa (2004). Perceptive evaluation of Levenshtein dialect distance measurements using Norwegian dialect data. *Language variation and Change*, 16 (3), pp.189-207.

Jahr, Ernst Håkon & Olav Skare. 1996. Oversyn over nordnorske dialekter – kart og målprøver. In Ernst Håkon Jahr & Olav Skare (eds.) *Nordnorske dialekter*. Oslo: Novus forlag, 9-79.

Maurud, Øyvind (1976) *Nabospråksforståelse i Skandinavia: en undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Stockholm: Skandinaviska rådet.

Skjekkeland, Martin. (1997). *Dei norske dialektane. Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.